

●

IEVADS

Jau piecus gadus dzīvojam ar eiro valūtu savos maciņos. Droši vien vēl atmiņā ir 2014.gada 1.janvāris, kad bankomātos izņēmām pirmās eiro banknotes, bet veikālā, kad maksājām latos, atlikumu saņēmām eiro.

Taču šis ir ne tikai piektais gads kopš Latvijas pievienošanās eiro zonai, šogad atzīmēsim 20 gadus kopš eiro valūtas ieviešanas. Atzīmējot abas gadadienas, Eiropas Komisija (EK) un EK priekšsēdētāja vietnieks Valdis Dombrovskis vakar un

šodien Rīgā rīko augsta līmeņa konferenci "Eiro 5 gadi Latvijā". Konference vienlaikus ir arī diskusiju cikla "Dialogs ar iedzīvotājiem" atklāšanas pasākums Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs, kas veltīts eiro 20. gadadienai.

Vienotās valūtas rašanās un ceļš Eiropā

■**SĀKUMS.** Pirmās Latvijas eiro monētas tika izkaltas naudas kaltuvē Štutgartē, Vācijā, 2013.gada 31.jūlijā.
Foto: PUBLICITĀTES

Taču arī minētie 20 gadi nav vienotas monetārās politikas sākums. Kā radās Eiropas vienotā valūta?

Jau 1957. gadā, noslēdzot Romas līgumu, ar ko tika ielikts pamats Eiropas Savienībai, sešas Eiropas Kopienas dalībvalstis par mērķi noteica vienota tirgus izveidošanu, kurā būtu brīva preču, pakalpojumu un kapitāla kustība. Mērķa īstenošanai bija nepieciešama kopīga monetārā politika, par ko dalībvalstu līderi vienojās 1969.gada Hāgas samītā.

Jau nākamajā gadā tika sagatavots ziņojums par Ekonomikas un Monetārās savienības nodibināšanu, iesakot to izveidot līdz 1980. gadam. Taču procesu ietekmēja satricinājumi valūtu tirgos, arī sociālisma sabrukums, kā rezultātā daudzas valstis atguva neatkarību, notika arī Vācijas atkalapvienošana.

Rezultātā Ekonomikas un Monetārā savienība sāka veido-

ties 1990.gadā. Tās pamatā bija vienota valūtas vienība "ekijs", taču 1995.gadā tika nolemts, ka nākotnē Eiropas kopējo valūtu visās oficiālajās ES valodās vairs nesauks par ekiju, bet par "euro" (eiro).

1992. gada 7. februārī dalībvalstu līderi parakstīja Māstrihtas līgumu, kurā bija iestrādāti tā dēvētie Māstrihtas kritēji, kas valstīm jāizpilda, lai iestātos Monetārajā savienībā. Viens no līguma punktiem paredzēja, ka no 1999. gada nacionālās valūtas var aizstāt ar vienotu Eiropas valūtu - eiro.

1994. gadā tika nodibināts Eiropas Monetārais institūts, kas 1998. gadā pārtapa par Eiropas Centrālo banku.

1999. gada 1. janvārī eiro ieviesa bezskaidras naudas norēķinos 11 no tolaik 15 ES valstīm, tostarp Dānija, taču nākamajā gadā tauta referendumā ar nelielu pārsvaru (53,1 % balsoja pret; 46,89 % - par) nobalsoja pret vienotās valūtas ieviešanu Dānijā.

2001. gada augustā 1. septembrī valstu nacionālo banku krātuvēs nonāca pirmās eiro banknotes un monētas.

2002. gada 1. janvārī divpadsmit eiro zonas valstīs apgrozībā nāca eiro banknotes un mo-

nētas un par vēsturi kļuva Vācijas markas, Francijas franķi, Spānijas pesetas.

2003. gada 14. septembrī Zviedrijā notika referendums, kurā 56,1 procents iedzīvotāju balsoja pret kronas nomaiņu uz eiro. Līdz ar to ārpus eiro zonas joprojām ir trīs "vecās" dalībvalstis: Zviedrija, Dānija un Lielbritānija, kas šogad, visticamāk, būs arī ārpus ES.

2004. gada 1. maijā ES iestājas desmit valstis, kas kļuva par Ekonomikas un Monetārās savienības dalībvalstīm, taču nebija pilntiesīgas dalībnieces, kamēr nav izpildīti kritēriji. Pirmā jaunā dalībvalsts, kas tos izpildīja un 2007. gadā ieviesa eiro, bija Slovēnija. Pēc gada Malta un Kipra, vēl pēc gada - Slovākija. Igaunija uz eiro pārgāja 2011., Latvija – 2014., bet Lietuva – 2015. gadā. Var vēl piebilst, ka sākotnēji Latvija bija iecerējusi eiro zonai pievienoties jau 2008.gadā.

Pašlaik eirozonā ir 19 no 28 ES dalībvalstīm. Savu valūtu saglabājušas jau minētās Lielbritānija, Zviedrija, Dānija, bet no jaunajām dalībvalstīm – Čehija, Polija, Ungārija, Rumānija, Bulgārija, Horvātija. □

Viltojumu samērā maz

Naudas viltotāji droši vien radās līdz ar pirmās naudas vienības rašanos, un nemitīgi notiek sacensības starp naudas izgatavotājiem, kuri cenšas radīt arvien grūtāk viltojamas banknotes, un tiem, kuri cenšas naudu viltot. Arī eiro nav izņēmums, tomēr Eiropas Centrālās bankas dati liecina, ka eiro viltu samērā maz.

Informācija vēsta, ka 2016.gadā no apgrozības tika izņemti gandrīz 700 tūkstoši viltotu eiro banknošu, bet aizvadītā gada pirmajā pusē – 301 tūkstotis. Varētu teikt, ka skaitlis itin liels, bet, ja to salīdzina pret apgrozībā esošo banknošu skaitu - 21,8 miljardi -, tas tomēr ir mazs, un situācijas analīze liecina, ka viltoto eiro banknošu skaits sarūk.

Visieciņītākās viltotāju aprindās

ir 50 eiro un 20 eiro banknotes, kas veido attiecīgi 59% un 24% no konstatēto viltojumu skaita.

Latvijā 2018. gada pirmajā pusē konstatēti 823 viltojumi - 708 banknotes un 115 monētas. Latvijā izplatītākais viltojums ir 50 eiro banknotes, kas veido apmēram 75 procentus no viltotajām eiro naudas zīmēm. Latvijas Banka norāda, ka viltojumos dominē "pirmās sērijas" 50 eiro banknotes.

Latvija ir starp tām piecām eiro zonas valstīm (kopā ar Somiju, Igauniju, Lietuvu un Slovākiju), kurās ir vismazākais eiro naudas zīmju viltojumu skaits – gan absolūtos skaitļos, gan attiecībā pret iedzīvotāju skaitu un skaidro naudu apgrozībā. □

●

FAKTI

Cik un kādas

■2018.gada novembrī kopumā apgrozībā bija 21,8 miljardi eiro banknošu 1,2 triljonu eiro vērtībā, kā arī 130,2 miljardi eiro un eirocentu monētu 28,8 miljardu eiro vērtībā.

■Eirozonā visvairāk sastopamas 50 eiro banknotes – 46,4% no visām apgrozībā esošajām banknotēm. Otra populārākā ir

20 eiro banknote - 17,5%, trešā ir 100 eiro banknote - 12,6%.

■No monētām apgrozībā visvairāk ir 1 eiro cents – 27,2% no kopējā apgrozībā esošo monētu skaita. Ar 20,9% seko 2 centu monēta un 16,2% - 5 centu monēta.

Pēc Eiropas Centrālās bankas datiem uz pērnā gada novembri

Piecsimtniekus vairs neemitēs

Iedzīvotāji pamanījuši, ka apgrozībā lēnām nonāk jaunā parauga eiro banknotes, tā sauktā Eiropas sērija, kas nomaina pirmo – 2002.gada - sēriju.

2013.gadā parādījās jaunie "piecīši", tad katru gadu aprītē nonāca nākamā nomināla banknotes. Šī gada 28. maijā apgrozībā nonāks jaunās 100 un 200 eiro banknotes, kas noslēgs Eiropas sērijas banknošu ieviešanu eiro zonā.

Eiropas sērijas banknotes nodrošina labāku aizsardzību pret viltotāšanu un banknošu drošības uzlabojumus. 100 un 200 eiro banknotēm ir tādi paši pretviltotāšanas elementi kā Eiropas sērijas 50 eiro banknotei, piemēram,

portrets ūdenszīmē un hologrammā, kā arī jauni un uzlaboti elementi, kas padara tās grūtāk viltotāmas, bet ir viegli pārbaudāmi.

Jāmin, ka ar šo gadu valstu centrālajās bankās eiro zonā vairs neturpinās izlaist 500 eiro banknotes. Taču satraukumam nav pamata, jo esošās 500 eiro banknotes arī turpmāk būs likumīgs maksāšanas līdzeklis, tās varēs turpināt izmantot kā maksāšanas un vērtību uzkrāšanas līdzekli. Arī bankas, valūtas maiņas punkti un citi komercuzņēmumi var turpināt atkārtoti laist apgrozībā esošās 500 eiro banknotes. Tās vienmēr saglabās vērtību, un tās bez laika ierobežojuma varēs apmainīt eiro zonas valstu centrālajās bankās. □

Lappusi sagatavojis **JĀNIS GABRĀNS**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Atbalsts eiro valūtai palielinājies

Esam daļa no 340 miljoniem eiropiešu, kuri ikdienā lieto eiro valūtu, kas ir otra nozīmīgākā valūta pasaulē. Šajos piecos gados, kopš mūsu maciņos ir eiro, mainījusies cilvēku attieksme pret šo valūtu.

Pirms pievienošanās eirozonai valdība bažas, ka palielināsies cenas, pazemināsies dzīves līmenis un eiro mūžs nebūs ilgs, jo netrūka to, kuri teica, ka šī valūtas sistēma sabruks. Taču nekas no tā nav piepildījies. Eiro pastāvē, dzīves līmenis, ja ticam statistikas datiem, paaugstinās, bet cenu svārstības nosaka ne jau tas, kādā valūtā maksājam. Daudz vairāk to ietekmē produktu biržas cenas un citi faktori.

Atcerēsimies 2013.gada vasaru, kad degvielas cena par litru pārsniedza lata robežu, kas būtu 1,42 eiro, ja atmiņa neviļ, kopš eiro ieviešanas šī robeža nav sasniegta.

Par iedzīvotāju attieksmes maiņu pret eiro vislabāk liecina "Eurobarometer" aptaujas. 2012. gada nogalē tikai 35 procenti Latvijas iedzīvotāju pozitīvi vērtēja eiro, taču pēc gada, kad valdība bija īstenojusi plašu informatīvo kampaņu, atbalstītāju skaits jau pārsniedza pusi – 53 procenti.

Visā eirozonā zemākais atbalsts vienotajai valūtai bija 2012. un 2013. gadā, kopš tā laikā tas tikai palielinājies, un patlaban atbalsts ir augstākajā līmenī kopš divtūkstošo gadu sākuma, kad vienotā valūta tika ieviesta.

"Eurobarometer" pērn oktobrī

- novembrī veiktās aptaujas dati liecina, ka 64 procenti Eiropas iedzīvotāju, kuri ikdienā lieto eiro, novērtējuši vienotās valūtas pozitīvo ietekmi uz viņu valsti. Negatīvu vērtējumu devuši 25 procenti. Visvairāk labu par eiro teikuši Īrijā (85%), bet zemākais atbalsts bijis Lietuvā, vien 42 procenti. Igaunijā pozitīvs vērtējums 71% iedzīvotāju, bet Latvija ir pa vidu ar 63 procentiem.

Uz jautājumu, vai eiro nāk par labu Eiropas Savienībai, pozitīvi atbildējuši 74 procenti, tas ir augstākais rādītājs kopš 2010.gada, kad šis jautājums uzdots pirmo reizi. Negatīvu vērtējumu devuši vien 15% aptaujāto. Vērts pieminēt, ka Igaunijā tikai trīs procenti atzinuši, ka eiro nāk par sliktu ES, Latvijā un Lietuvā šādu vērtējumu devuši seši procenti.

Aptaujātajiem jautāts, vai atršanās eiro zonā liek vairāk justies kā eiropiešiem. Kopumā pozitīvi atbildējuši vien 27 procenti, tomēr tas ir augstākais rādītājs kopš 2007. gada. Te līderos ir Malta (40%), bet vismazāk pozitīvi atbildējuši Francijā – 18%. Baltijā rādītāji šādi: Igaunija – 31%, Latvija – 30%, Lietuva – 27%.

Aptauja uzskatāmi rāda, ka Latvijas iedzīvotāji visvairāk novērtē praktisko ieguvumu no eiro valūtas, proti, ka tā dod iespēju ceļot vienkāršāk un lētāk. Ja Eiropā vidēji šo ieguvumu atzīmējuši 50 procenti aptaujāto, Latvijas rādītājs ir otrs augstākais – 71 procents, un mēs atpakaļam tikai no Īrijas, kur pozitīvu vērtējumu devuši 86%. Igaunijā tā domā 65%, Lietuvā – 54% iedzīvotāju. □

Ceļot krietni izdevīgāk

Šādi secina katrs, kurš dodas ceļojumā uz kādu no eirozonas valstīm, kā arī šajā nozarē strādājošie.

Arī statistikas dati liecina, ka vienotās valūtas ieviešana sekmējusi tūristu skaita pieaugumu. Latvijas ceļotāju skaits uz eiro zonas valstīm vidēji gadā palielinājies par 36 tūkstošiem. Aprēķini liecina, ka viena Latvijas ceļotāja ietaupījums gadā uz valūtas konvertācijas rēķina ir aptuveni 20 eiro.

Ceļojumu aģentūras "Balt-Go" vadītāja, raunēniete **LĪGA POMMERE** atzīst, ka vienotā valūta patiešām atvieglojusi dzīvi gan ceļotājiem, gan tūrisma organizatoriem. Sarukušas izmaksas, jo nenākas naudu konvertēt vietējās valūtās. Lai arī nākas braukt cauri Polijai un Čehijai, kas saglabājušas savu valūtu, L. Pommere norāda, ka zlotus un kronas vairs nemaina, jo arī šajās valstīs var norēķināties ar eiro: "Tas trakais valūtas mainīšanas laiks aizgājis vēsturē, un labi, ka tā. Katrs, kurš brauca ceļojumos pirms eiro ieviešanas, atceras, kāda bija nopemšanās ar vietējo valūtu. Īpaši, ja ceļojuma maršrutā bija vairākas valstis, tad bija vairāki naudas maki, katrā cita valūta. Cilvēki devās uz valūtas maiņas punktiem, mainīja, lika pa čupiņām. Ceļojuma laikā bija svarīgi naidiņas nesajaukt, pēc ceļojuma bija problēma, ko darīt ar neiztērēto. Kas zina, kad atkal turp brauksi, bet to nelielo summu, kas palikuši, nav arī īstas nozīmes mainīt, jo atkal jāzaudē uz maiņu. Tas viss ir veiksmīgi aizmirsies."

Vienoto valūtu pozitīvi novērtē arī kempinga "Apaļkalns" saim-

■ LĪGA POMMERE.

Foto: no albuma

nieks **JURIS LEIMANIS**, kurš darbojas Raiskuma pagastā. Kempingā atpūsties ierodas cilvēki no daudzām Eiropas valstīm: "To, ka esam vienotā eirozonā, novērtē gan šajā jomā strādājošie, gan tie, kuri brauc uz Latviju atpūsties. Viņiem īpaši prieks, ka visā Baltijā ir vienota valūta, jo viņiem šīs trīs valstis ir kā viens reģions."

Gada pirmajos mēnešos jau J. Leimanis dodas uz tūrisma izstādēm Nīderlandē, Vācijā, kur tiek ar potenciālajiem klientiem. Viņš stāsta, ka pēdējos gados vairs neesot jautājumu, kādā valūtā pie mums var norēķināties: "Laikam jau Eiropa lēnām pierod pie tā, ka esam vienotajā saimē, ka arī mums ir vienotā valūta. Pirmajos divos gados pēc pievienošanās eirozonai daudzi nāca un vēlējās iemainīt mūsu eiro monētas. Tāpēc vajadzēja zināmus eiro monētu krājumus, bet šāda maiņa ļāva veiksmīgi uzsākt sarunu."

Jāteic, ka šie pieci gadi paskrējuši ļoti ātri. Tolaik sabiedrībai bija žēl atvadīties no lata, bet tā vairāk bija emocionāla piesaiste, taču domāju, tagad retais nožēlo šo so-

li. Dzīve taču iet uz priekšu, ir notikumi, kas jāpieņem, emocijas noliekot malā."

Tie, kuri reizi gadā vai biežāk dodas uz kādu kaimiņvalsti vai tālāk Eiropā atpūtā, atzīst, ka jautājums, kādu naudu ņemt līdzī, sen noņemts no dienaskārtības. Saliekot viedokļus kopā, secinājums šāds: "Izvēlēts pareizais ceļš, ja nav robežu, arī naudai jābūt vienai. Protams, var jau tagad daudzviet maksāt ar bankas karti, nesatraucoties par naudas maiņu, bet gluži bez skaidras naudas nebūtu, turklāt katrs maksājums ar karti citā valūtā tomēr maksā zināmu summiņu."

Ceļotāji atceras, ka savulaik nereti bija problēmas ar vajadzīgās naudas samainīšanu Cēsīs, jo bankās dažkārt kādas valsts naudas nebija vai bija tikai lielos nominālos, ko negribējās ņemt, jo varēja rasties problēmas ar izmainīšanu, īpaši, ja vajag maksāt mazu summu. Tagad viss piemirsies un ceļot pa Eiropu ir daudz vienkāršāk. □

Latus glabā joprojām

Latvijas Bankas informācija, ko tā pērnā gada nogalē sniedza aģentūrai LETA, vēsta, ka līdz 2018. gada novembra beigām apmaiņtas bija 96 procenti latu banknošu, bet vien 39 procenti monētu. No apgrozības kopumā izņemtas 47,1 miljons banknošu un 147 miljoni monētu. Ja to pārrēķina naudas vērtībā, tad no apgrozības izņemto banknošu vērtība - 938,4 miljoni latu (1,335 miljardi eiro) monētu vērtība - 28,3 miljoni latu (40,3 miljoni) eiro.

Taču daudziem mājās joprojām glabājas monētu kolekcijas, droši vien arī kādas latu banknotes. Latvijas Banka informē, ka novembra beigās vēl nebija apmainīti 341,9 miljoni monētu, kas svara izteiksmē ir 785 tonnas. No monētām visvairāk neapmainīto vidū joprojām ir mazo nominālu - viena un divu - santīmu monētas, proti, kopumā 240,1 miljons gabalu. Neapmainīto viena lata monētu, ieskaitot īpašos vienlatniekus, ir 24,2

miljoni gabalu.

Savukārt no banknotēm neapmainītas visvairāk ir piecu latu un 20 latu banknotes - attiecīgi 1,7 miljoni un 826 tūkstoši banknošu.

Informācija vēsta, ka aktīvākā latu apmaiņa pret eiro notika 2013. gada nogalē un 2014.gada laikā, kad tika apmaiņtas latu banknotes un monētas 954 miljonu vērtībā. Pēc Latvijas Bankas datiem 2015. gadā tika apmainīti pieci miljoni latu, 2016.gadā - četri miljoni, bet pērn - apmēram divi miljoni latu.

Vērts atgādināt, ka Latvijas Banka lata naudaszīmes pret eiro pēc oficiālā pārejas kursa (1 eiro = 0,702804 lati) un bez komisijas maksas mainīs mūžīgi. Pret eiro tiks apmaiņtas arī bojātas latu banknotes un monētas, ja vien tās atbildīs apmaiņas nosacījumiem, piemēram, no banknotes būs saglabājusies vairāk nekā puse, bet monētas nebūs apzināti bojātas, veidojot rotaslietas un tamlīdzīgi. □

Valūtas kursu plusi un mīnusi

Pie eiro valūtas pozitīvajiem ieguvumiem tiek minēts naudas ietaupījums uz vairs neesošo valūtas konvertāciju eirozonā, ko īpaši izjūt eksportējošie uzņēmumi. Eksports uz eirozonu Latvijā pašlaik veido teju 50 procentus no kopējā eksporta vērtības, tādēļ darbošanās vienā valūtas zonā ar pircējiem krietni atvieglo dzīvi daudziem uzņēmējiem.

Latvijas Bankas padomes loceklis Mārtiņš Kazāks intervijā LTV "Rīta panorāmā" norādīja, ka ietaupījumi, ko iedzīvotāji un uzņēmēji guvuši tādēļ, ka vairs nav jāveic valūtas maiņa, ir apmēram 70 miljoni eiro. Pāreja uz eiro ļāvusi arī izvairīties no svārstībām un satricinājumiem, ko šajā laikā būtu nācies piedzīvot latam. Viņaprāt, arī drīz pēc iestāšanās eirozonā notikušī Ukrainas krīze noteikti būtu ietekmējusi mūsu nacionālo valūtu.

Uzņēmēji, kuri eksportē produkciju, atzīst, ka pāreja uz eiro bijis pareizs solis. To norāda arī kokapstrādes uzņēmuma "Inerce" valdes priekšsēdētājs Māris Krūze, kura uzņēmums sadarbojas ar partneriem Austrijā,

Somijā, Vācijā, Igaunijā, Lietuvā, Itālijā un citās valstīs. Norādot uz pozitīvo, ko devusi vienotā valūta, viņš īpaši uzsver vienotos tirdzniecības nosacījumus eirozonā, kas esot lielākais pluss.

Jautāts par ieguvumu, ka vairs nav jākonvertē lats uz eiro, viņš saka, ka uz šo jautājumu nevar skatīties viennozīmīgi: "Valūtas konvertācija, protams, maksā, bet nevar teikt, ka tas nes tikai zaudējumus. Uzņēmējdarbībā ir tāda sadaļa kā bilance no valūtas maiņas, kas nenozīmē, ka tā ir negatīva. Valūtu kursi var staigāt tā, ka rezultātā mēs no tā iegūstam, nevis zaudējam. Arī tagad no valūtas konvertācijas nevaram izvairīties, jo eksportējam arī uz valstīm, kas nav eirozonā, tur norēķini notiek dolāros, un nav tā, ka vienmēr esam zaudētā-

jos. Man izraksta rēķinu dolāros, un pret valūtas kursu vienu reizi esam mīnusā, bet citu – plusā. Protams, var jau vienkārši pateikt, ka, konvertējot latus uz eiro, katru reizi maksāji par to un tas ir slikti, bet patiesībā uz visu jāskatās plašāk, ņemot vērā arī visus citus rādītājus."

Viņš arī atgādina krīzes laikus, kad iekšējā tirgū klājās slikti, toties tiem, kuri eksportēja, viss bija kārtībā. Eiro kļuva dārgāks, bet uzņēmējam no eirozonas valstīm ienāca konkrētā summa eiro valūtā, kas pret latu bija vērtīgāka. Jo vājāka iekšējā valūta, jo izdevīgāk uzņēmējam, kurš ar ārvalstīm norēķinās, piemēram, dolāros. Jo uzņēmējam 1000 dolāri vienmēr būs 1000 dolāri, neraugoties, cik tie maksā iekšējā tirgū – divus, trīs, vai četrus tūkstošus vietējā valūtā. □

Lappusi sagatavojis **JĀNIS GABRĀNS**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra